

فصل اول

طرح و کلیات تحقیق

1-1- طرح مساله :

آنچه مسلم است طبیعت بخش وسیعی از گردشگری را در سطح جهان در اختیار گرفته است. در کشور ما نیز پناه بردن به طبیعت در زمانهای فراغت از جمله مهم ترین اولویت های افراد به شمار می رود. کوه، جنگل، دریا، بیابان، کویر و... از مظاهر جذاب طبیعی برای انسان به شمار می رود. در شهرهای بزرگی مانند تهران، معمولاً زمان لازم برای خارج شدن از شهر و پناه بردن به دامن طبیعت وجود ندارد و این به دلیل تراکم کاری و ترافیکی و مسائل اقتصادی است که موجب می گردد شهروندان کلان شهرها ترجیح بدهند به دنبال جاذبه های تفریحی در داخل شهر بگردند. این بدین مفهوم است که نوعی جدید از ارائه گردشگری شهری روبرو هستیم

حال چگونه می شود جاذبه های طبیعی را وارد شهر کرد؟ یکی از روشهای مورد

استفاده، شبیه سازی مکان های طبیعی در شهر است که البته علاوه بر ایجاد نوعی طبیعت انگاری بتواند در کنار خود، امکانات تفریحی دیگری نیز داشته باشد.

محقق با این تفکر به دنبال مکان های گردشگری در جهان به جستجو پرداخت که

به سبک آبشار تهران یا مشابه آن کار شده اند. موارد زیادی یافت شد که ما دو نمونه از آنرا

در بخش پیشینه تحقیق آورده ایم و با بررسی آنها محقق اطمینان پیدا کرد که این سبک

معادلسازی در جهان رایج است و نمونه آبشار بروکلین در نیویورک الگوی مناسبی برای

اینگونه اهداف و طراحی هاست.^۱

آبشار تهران که در مهرماه ۱۳۹۰ افتتاح گردید یکی از این موارد است. پروژه آبشار

تهران با حدود ۷۰ هکتار مساحت در مدت ۲ سال در ارتفاعات رشته کوه البرز (ارتفاعات

لتمال کن) احداث شده است. این مجموعه گسترده دارای بخش های متنوع از گونه های

گیاهی، گل و درخت، برکه ها است که با توجه به وجود پیست دوچرخه سواری، مجموعه های

تفریحی، تفرجی مختلف ویژه کودکان، نوجوانان و بزرگسالان، از امکانات قابل توجهی برای

^۱ <http://www.publicartfund.org> سایت هنرهای ملی نیویورک

پرکردن اوقات فراغت همه گروه‌های سنی برخوردار است. همگون بودن این مجموعه با فضای سبز و استفاده از خمیرمایه سنگ و کوه و گل و درخت برای احداث آن، از ویژگی‌های منحصر به فرد آبشار تهران به حساب می‌آید. این مجموعه شامل هشت برکه با مساحت هفت هزار و ۵۰۰ مترمربع، پیست دوچرخه به طول یک و نیم کیلومتر، آبشار مصنوعی، باغهای ایرانی، بازیگاه کودک، مسیرهای ویژه پیاده روی و ۵۰ آلاچیق در مرحله اول است. همچنین نزدیک بودن آبشار تهران به مجموعه درمانی پروفیسور سمیعی، مرکز چشم پزشکی، پارک چیتگر و دریاچه چیتگر، مجموعه هزار و یک شهر که در حال ساخت است از امتیازات دیگر این مجموعه تفریحی است.

بدین ترتیب شهرها به فعال کردن و شالوده ریزی فضا همت می‌گذارند آنها از یک سو تاثیراتی با شعاع عمل بسیار گسترده در فضا اعمال می‌کنند، این امر به ویژه در مورد شهرهای بزرگ صادق است و از سویی دیگر تاثیراتی شدیدتر که به ویژه در چهارچوب های محلی و ناحیه ای محسوس تر است بر جای می‌نهند و اما در اینجا است که تعارضات و تضادهای بنیادی برای استفاده از فضا از همه شدیدتر و دامنه دارتر است (دیناری، ۱۳۸۹، ۲۴)

حال سؤال اصلی این است که تاثیر اینگونه پروژه ها در رضایتمندی مردم، چه میزان است؟ و خواست گردشگران برای داشتن اوقات فراغت بهتر در این مکان ها چه توقعاتی است؟

۱-۲-اهداف تحقیق :

- ۱- شناخت کارکرد آبشار تهران در جذب گردشگر
- ۲- بررسی میزان رضایتمندی گردشگران در منطقه آبشار تهران
- ۳- نیازسنجی گردشگران در منطقه آبشار تهران
- ۴- شناخت پدیده های جذاب گردشگری در منطقه آبشار تهران
- ۵- شناخت نقش شهرداری در راستای معرفی و بهره برداری از جاذبه های گردشگری آبشار تهران
- ۶- ارایه پیشنهادهای به منظور توسعه گردشگری در منطقه آبشار تهران

1-3-اهمیت و ضرورت تحقیق :

زمانی که جمعیت شهرها بسیار زیاد شود و تراکم و ساخت و سازهای شهری به صورت در هم تنیده شوند به صورتیکه دسترسی به برخی نقاط درونی شهر به دلیل صرف هزینه زمانی بالا و هزینه های اقتصادی و ایجاد ترافیک شهری بالا رود . در اینحالت برای توسعه گردشگری و همچنین حفظ طراوت روحی و روانی شهروندان و پر کردن اوقات فراغت مجبور به طراحی مقاصد جدید گردشگری در حومه یا خطوط مرزی شهرها می شویم . تا با اینکار علاوه بر انتقال بار ترافیکی به خارج شهرها از آلودگی های ایجاد شده در مراکز شهری نیز بکاهیم.(نگارنده)

در وضعیت رشد مهارنشدنی به ویژه در شهرهایی که فاقد زیربنای سالم و پیشرفته اند . سلامتی و پاکیزگی هوای پاک که از مهم ترین میراث های شهری است به سرعت مصرف می کند و ویران می سازد و بدین وسیله بر کیفیت سلامت و زیبایی زندگی شهری تاثیر نابهنجار می گذارد ، فشار مفرط ناشی از فعالیتهای گردشگری دسترسی به مرکز شهر را به حداقل می رساند به علاوه شلوغی و ازدحام خودروهای مسافران و گردشگرانی که برای دیدن مراکز تاریخی و دیدنی شهر که اکثراً در

مراکز شهرها قرار دارند - در حرکت اند ، فشرده‌گی آمد و رفت را موجب می شود و این امر خود دسترسی آسان به مرکز شهر را سخت و حتی ناممکن می سازد به همین جهت بسیاری از صاحبان مشاغل ناگزیر به انتقال مراکز کاری خود به نقاط دیگر می شوند و شهر نه فقط برای ساکنان بومی بلکه برای گردشگران نیز به صورت محیطی در می آید که زندگی در آن ممکن نیست و در نتیجه نظام گردشگری شهری شکوفایی خود را از دست می دهد .

به عنوان مثال عدم سازش نظام شهرسازی شهرهایی مانند تهران ، مشهد ، شیراز ، اصفهان برخی دیگر با معیارهای بین المللی جدید شهرسازی و همچنین ناهنجاری مدیریت شهری شرایط زندگی و رفت و آمد روز مره را برای خود ساکنان بومی این شهرهای نیز سخت کرده است . بدین ترتیب بدیهی است که هنگام ورود حتی اندک گردشگران هم که البته تقاضاها و شرایط و مقتضیات متفاوتی با ساکنان بومی دارند ، این شهرها نه فقط نمی توانند پاسخگوی نیاز مسافران بلکه اهداف مسافران نیز از سفر به دلیلی وضعیت آشفته شهرها ، تامین نمی گردد . در چنین شرایطی توسعه گردشگری نه فقط عامل خیزش و تحرک اقتصادی شهر محسوب نمی گردد بلکه نابسامانیهای اجتماعی و اقتصادی بی شماری را بر شهرهایی که هم اکنون به سوء سیاست و مدیریت اجتماعی - اقتصادی و شهرسازی دچارند تحمیل می کند . (دیناری، ۱۴، ۱۳۸۹)

- با این همه امروزه از گردشگری شهری به عنوان یکی از عوامل مهم توسعه اقتصادی اجتماعی و رفاهی شهر و شهرنشینان یاد می کنند و به همین خاطر مسئولان امور گردشگری و شهری در پی ارتقاء و گسترش آن برآمده اند لیکن این ارتقاء و گسترش آن برآمده اند . لیکن این ارتقا و گسترش ، خود مستلزم ایجاد شرایط ویژه ساختاری ، سیاسی ، فرهنگی، و اجتماعی است . تنها پیشینه کهن شهر ، میراث گرانبهای فرهنگی و تاریخی ، اماکن تفریحی و سرگرمی فراوان و نظایر اینها برای موفقیت در عرصه گردشگری شهری و جلب گردشگر کافی نیست . نخستین شرط موفقیت هر شهر در توسعه گردشگری وجود زیرساخت های مناسب شهری و مدیریت عاقلانه و مدبرانه در عرصه های سیاسی ، فرهنگی و اجتماعی و مانند اینهاست . شهر نیاز به مدیریتی آگاه ، سازش پذیر و معیارهای جهانی و باخبر از ساز و کار ویژگی های روحی و خلقی گردشگران و

خواست های آنان دارد. دومین شرط برای تضمین سیاست توسعه گردشگری شهری، تنسيق و آمایش جاذبه های شهر و ایجاد تسهیلات و امکاناتی است که دسترسی به جاذبه ها را بیش از پیش آسان سازد. (همان منبع، ۱۵)

به طور کلی محیط های شهری از دو نظر در صنعت گردشگری اهمیت دارند: از یک سو کانونهای شهری به لحاظ تمرکز جمعیت در آنها و فشارها و خستگی ها ناشی از کار و فعالیت به عنوان مبدا مسافرت های گردشگری محسوب می گردند و از سوی دیگر بعضی از شهرها به علت وجود امکان فعالیت های اقتصادی سیاسی، ارتباطی، فراغتی و جاذبه های تاریخی و گردشگری به عنوان مقاصد مسافرت های گردشگری برگزیده می شوند. به عبارت دیگر گسترش شهر نشینی از علل مهم شکل گیری گردشگری قلمداد می گردد. تکامل و تراکم شهرها، تنگناها و محدودیت های خاصی را برای ساکنانش به وجود آورده و ادامه چنین روندی باعث می گردد انسان ها به دنبال گریزگاهی باشند که خود را برای مدتی از انقیاد دست و پاگیر زندگی شهری رها سازند و زمانی را برای تفریح و تفریح و ترمیم قوای تحلیل یافته اختصاص دهند. به دنبال آشکار شدن بازتاب های منفی زندگی شهری، برنامه ریزی در زمینه اوقات فراغت در صدر اولویت های شهرها قرار گرفت و این امر به زایش توریسم یا گردشگری منجر گردید. (همان منبع، ۲۲)

بنا بر آنچه بیان شد تبلور مکان هایی برای گذران اوقات فراغت در خارج از محیط شهری که در موارد متعدد دسترسی به آنها از محیط شهری آسانتر است که شرایط لازم برای تخلیه فشارهای روحی و روانی و ساعاتی برای بازیابی قوای تحلیل رفته فیزیکی را فراهم می آورد لازم به نظر می رسد. مجموعه تفریحی آبشار تهران هم با توجه به بودن در چنین پهنه جغرافیایی مورد توجه است (نگارنده).

منطقه ۲۲ تهران به عنوان کم جمعیت ترین منطقه تهران با بیشترین سرانه فضای سبز به عنوان قطب گردشگری تهران در برنامه های شهرداری تهران قرار گرفته است. ایجاد طرح هایی چون منطقه نمونه ترافیکی، مجموعه تفریحی آبشار تهران، پارک چیتگر، مجموعه در حال ساخت بزرگترین شهربازی خاورمیانه، پارک خرگوش دره، ساماندهی رودخانه کن و ساخت تاسیسات

تفریحی در کنار آن و... طرح های مختلفی که در حال انجام است خبر از یک اتفاق نوید بخش در زمینه گردشگری در غرب تهران می دهد . وجود بزرگراه شهید همت که قرار است با اضافه شدن ۵ کیلومتر دیگر ، به اتوبان تهران - کرج به صورت مستقیم بپیوندد بیان میکند که ما با یک مقوله جدید در عرصه گردشگری شهری در تهران مواجهیم .

بهتر است کمی مساله را ملی تر بنامیم . مجموعه آبشار تهران به عنوان بزرگترین آبشار مصنوعی ایران ، شایسته تامل و تحقیق است .

بر اساس اسناد فرادست به ویژه طرح تفصیلی سال ۱۳۷۸ منطقه ۲۲ و طرح جامع شهر تهران ، ارتفاعات منطقه به عنوان مجموعه های تفریحی ، گردشگری ، پذیرایی با هدف هویت بخشی به دامنه البرز و جلوگیری از تصرفات اشخاص حقیقی و حقوقی و ایجاد ارتباط بین انسان و طبیعت و شهر و به ویژه توسعه فضای سبز ، در دستور کار شهرداری تهران قرار گرفت .

از طرفی اهمیت این تحقیق از آن جهت است که برای اولین بار در مورد یک آبشار مصنوعی با این وسعت و آنهم در در پایتخت ایران اجرا می شود و بدیع و نو بودن آن از دلایل اهمیت آن است .

1-4 - قلمرو تحقیق :

پرسشنامه ها از طریق حضور میدانی و ارتباط مستقیم با گردشگران توزیع شده است و کلیه پاسخ ها با حضور گردشگر در منطقه آبشار تهران پر شده است .

1-4-1- قلمرو موضوعی:

در این تحقیق به مطالعه و توصیف فاکتورهای رضایتمندی گردشگران با توجه به مکتب نظری انتخاب شده پرداخته شده است

1-4-2- قلمرو مکان:

مجموعه تفریحی آبشار تهران

1-4-3- قلمرو زمانی :

سال ۱۳۹۱ - فصول مختلف

1-4-4- قلمرو نظری:

این تحقیق از خلال مطالعه وضع موجود در مورد مجموعه تفریحی آبشار تهران به ارائه ی تصویری توصیفی در این زمینه خواهد پرداخت .

1-5- سنوالات تحقیق:

- ۱- کارکرد آبشار تهران در جهت جذب گردشگر شهری چیست؟
- ۲- جاذبه های گردشگری آبشار تهران شامل چه پدیده های است؟
- ۳- در میان جاذبه های گردشگری آبشار تهران بر روی چه پدیده هایی می توان تأکید و بر نامه ریزی کرد؟
- ۴- چه فعالیت هایی در راستای معرفی و بهره برداری از جاذبه های گردشگری آبشار تهران صورت گرفته است؟

1-6- مراحل انجام کار و روش تحقیق:

منظور از روش تحقیق روشی است که محقق برای بررسی موضوع خاصی از آن روش استفاده نماید. هدف از انتخاب روش تحقیق آن است که پژوهشگر مشخص کند که چه شیوه یا روشی را اتخاذ می نماید تا او را هر چه دقیق تر و آسان تر به پاسخ های احتمالی برساند. روش تحقیق به اهداف و ماهیت موضوع و همچنین امکانات و منابع در اختیار بستگی دارد. در تحقیقات مختلف متناسب با نوع تحقیق روش های مختلفی مورد استفاده قرار می گیرد. (حافظ نیا، ۱۳۸۹، ۵۲)

در این پژوهش از روش مطالعات اسنادی (کتابخانه ای) و پیمایشی به صورت تلفیقی استفاده شده است. در بخش مطالعات اسنادی، برای شناخت چارچوب مساله و لزوم بررسی تحقیقات مشابه صورت گرفته با هدف تدوین مبانی نظری و مفاهیم اساسی موضوع این پژوهش از روش کتابخانه ای استفاده گردیده است. در این روش یافته های سایر پژوهش ها از طریق مطالعه منابع داخلی و خارجی در دسترس، جمع آوری و مورد بررسی قرار گرفت و مبانی نظری تدوین شد. در این زمینه، از منابع مختلف چاپی مانند کتابها، مقالات و گزارشات مختلف علمی و همچنین منابع الکترونیکی موجود در وبسایتهای مرتبط استفاده می شود.

۱-۶-۱- روش تحقیق :

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی است، در این تحقیق به توصیف عینی، واقعی و منظم خصوصیات آبشار تهران پرداخته شده است. سعی بر آن شده است با استفاده از روش های مختلف جمع آوری اطلاعات، تصویری درست از پدیده مورد نظر ارائه دهد.

تحقیق بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای و مراجعه به مقالات مرتبط در زمینه گردشگری و جغرافیا و ترجمه مقالات خارجی صورت گرفت. سپس آمارگیری لازم از تعداد گردشگران به عمل آمد و آمارگیری توسط محقق در چهار فصل مختلف سال به عمل آمد زیرا هنوز متصدیان مرتبط که شهرداری منطقه ۲۲ می باشد آمار میانگینی از تعداد گردشگران در اختیار نداشتند. همچنین از پرسشنامه‌ای که سئوالات و هدف های تحقیق را پوشش می داد استفاده شد. مرحله روایی پرسشنامه به تایید اساتید راهنما و مشاور رسید. سپس در یک مرحله اقدام به پخش پرسشنامه اولیه در تعداد محدود شد و سپس با استفاده از نرم افزارهای آماری به تحلیل یافته پرداخته شد و سئوالات زائد حذف و اصلاحات نهایی روی پرسشنامه صورت گرفته و پایایی پرسشنامه تایید گردید و مجدداً میان جامعه آماری توزیع گردید و نتایج مورد بررسی نهایی قرار گرفت و کد گذاری شد.

۱-۶-۲- بررسی روایی و پایایی پرسشنامه :

منظور از روایی این است که مقیاس و محتوای ابزار با سئوالات مندرج در ابزار گردآوری اطلاعات دقیقاً متغیرها و موضوع مورد مطالعه را بسنجد، یعنی اینکه هم داده های گردآوری شده از طریق ابزار مازاد بر نیاز تحقیق نباشد و هم اینکه بخشی از داده های مورد نیاز در رابطه با سنجش متغیرها در محتوای ابزار حذف نشده باشد یا به عبارتی دیگر عین واقعیت را به خوبی نشان دهد پایایی ابزار سنجش، که از آن به اعتبار، دقت و اعتمادپذیری نیز تعبیر می شود، عبارت است از اینکه یک وسیله اندازه گیری که برای سنجش متغیر و صفتی ساخته شده در شرایط مشابه در زمان یا مکان دیگر مورد استفاده قرار گیرد، نتایج مشابهی از آن حاصل شود، به عبارت دیگر، ابزار

پایای یا معتبر ابزاری است که از خاصیت تکرارپذیری و سنجش نتایج یکسان برخوردار باشد .
(همان منبع ، ۱۳۸۹، ۱۸۲)

مرحله پیش آزمون و بررسی روایی پرسشنامه با تایید استاد راهنما و استاد مشاور انجام شد و سپس در مرحله بعد تحقیق به صورت میدانی ادامه پیدا کرد و محقق با حضور در میان گردشگرانی که به منطقه مورد نظر می آیند از نزدیک جویای نظریات آنها شد ..

در این تحقیق به منظور سنجش پایایی ۱۰٪ نمونه آماری تحقیق که برابر ۳۸۴ نفر انتخاب شد که ۳۸ نفر شد که تقریباً معادل ۴۰ نفر در نظر گرفته شد . پرسشنامه در میان نمونه آماری توزیع و سپس ضریب آلفای کرونباخ آن مورد محاسبه قرار گرفت میزان پایایی پرسشنامه بعد از محاسبه برابر عدد ۰/۷۱ است . با توجه به اینکه پایایی پرسشنامه قابل قبول است و بالاتر از عدد ۰/۷۰ می باشد مشکلی وجود ندارد و پرسشنامه از پایایی قابل قبولی برخوردار است

۱-۶-۳-ویژگی تحقیق توصیفی:

توجه اصلی محقق به توصیف و گزارش نویسی از وقایع بدون دخالت دادن گرایش ها و نظرات خود می باشد.

۱-۶-۴-ویژگی تحقیق میدانی :

در این روش محقق به تحقیق درباره موضوعی خاص در آن محیط می پردازد. محقق هیچگونه دستکاری در محیط انجام نمی دهد، بلکه بدون هیچ دخالتی در جریان طبیعی رویدادها ، تا آنجایی که می تواند اطلاعات جمع آوری می کند در این تحقیق میدانی ، مشاهده عنصر اصلی را تشکیل می دهد

۱-۶-۵-جامعه آماری :

از آنجا که مجموعه درب ورود معینی ندارد و در فضای باز و کوهستانی قرار دارد لذا امکان ارائه بلیط برای شمارش تعداد گردشگران هنوز وجود ندارد بنابراین شهرداری منطقه نیز که متصدی

نگهداری مجموعه هست هنوز به آمارگیری دست نزده است لذا در دفعات متعدد به سایت مورد نظر مراجعه شد تا با شمارش افراد، خودروها و آلاچیق های اشغال شده به میزان میانگینی از نفرات دست پیدا کرد . با مشخص شدن متوسط میانگین سالانه ۶۸۴۰۰۰ نفر با قرار گیری در فرمول کوکران مقرر گردید پرسشنامه بین ۳۸۴ نفر تقسیم گردد و نتایج به دست آمده تحلیل گردد .

۱-۶-۶- روش نمونه گیری:

به صورت تصادفی و بدون توجه به سن انجام شد

۱-۶-۷- تعیین اندازه حجم نمونه:

حجم نمونه ۳۸۴ نفر بوده که محاسبه آن براساس فرمول کوکران به قرار زیر می باشد:

تعیین اندازه حجم نمونه (گردشگران و بازدید کنندگان از مجموعه آبشار):

حجم نمونه ۳۸۴ نفر بوده که محاسبه آن براساس فرمول کوکران به قرار زیر می باشد:

$$n = \text{حجم نمونه}$$

$$p = \text{احتمال وجود صفت (0/5)}$$

$$q = \text{احتمال عدم وجود صفت (0/5)}$$

$$t = \text{احتمال صحت گفتار در فاصله ۹۵٪ (ضریب اطمینان) (1/96)}$$

$$N = \text{حجم جمعیت آماری (تعداد کل جامعه) (384)}$$

$$d = \text{خطای نمونه گیری (0/05) (دقت احتمالی مطلوب)}$$

$$n = \frac{\{(0/5)(0/5)\}(1/96)^2(648000)}{(648000)(0/05)^2 + \{(0/5)(0/5)\}(1/96)^2} = \frac{(0/25)(3/84)(648000)}{(648000)(0/0025) + (0/25)(3/84)}$$

$$= \frac{(0/25)(3/84)(648000)}{(1620) + (0/96)} = \frac{622080}{1620/96} = 383/77 \cong 384$$

مقدار نمونه ای که با قرار دادن مقادیر فوق در جای خود در فرمول کوکران بدست آمده، ۳۸۳/۷۷

نفر بوده است که گرد شده آن ۳۸۴ نفر می باشد.

1-7- محدودیت‌های پژوهش:

۱- محدودیت فصلی :

- با توجه به اینکه سیستم‌های لوله کشی آبشار تهران در فصل زمستان به دلیل سرد بودن هوا و احتمال ترکیدگی خطوط انتقال آب قطع می باشد و قرار گرفتن آبشار در ارتفاعات البرز و وزش بادهای سرد زمستانی عملاً، جریان پمپاژ آب قطع می گردد . که در برخی روزها مانع حضور گردشگران در منطقه می شد که باعث وقفه در توزیع پرسشنامه ها می گشت
- ۲- بدیع بودن این پروژه و نبود سابقه ای برای ساختن اینگونه آبشارها در کشور که دسترسی به منابع تحقیقی را مشکل می کند .
- ۳- نبود آمار دقیق تعداد گردشگران در واحد تحقیق و پژوهش شهرداری منطقه ۲۲ و همچنین روابط عمومی شهرداری منطقه ۲۲ که پژوهشگر را مجبور کرد در بازه های مختلف زمانی برای به دست آوردن میزانی از حضور گردشگران خود اقدام به آمارگیری نماید
- ۴ - عدم وجود نقشه **gis** از محوطه آبشار تهران به دلیل اینکه اصولاً در طراحی این مجموعه از روش های سنتی نقشه کشی استفاده شده است
- ۵- جلب اعتماد پاسخگویان جامعه آماری برای جوابدهی به پرسشها

1-8- پیشینه تحقیق:

مجموعه تفریحی آبشار تهران اولین مجموعه از نوع خود است که با این وسعت در ایران ساخته شده است. البته آبشارهای کوچک از این نوع زیاد ساخته شده که هیچکدام استانداردهای لازم برای تبدیل شدن به یک جاذبه تفریحی را ندارند. بنابراین با تحقیق در مورد آبشارهای مختلف در نقاط مختلف جهان به نمونه های مشابه متعددی در طراحی های مختلف برخوردیم که دو نمونه مجموعه به عنوان پیشینه توضیح داده شده اند نخست شهر آبشار های (همیلتون) در اونتاریو کانادا و مجموعه آبشارهای مصنوعی نیویورک مورد بررسی قرار گرفتند. در مورد ایران هم آبشار سلماس است که نکاتی را در مورد وجوه گردشگری یک آبشار طبیعی بیان می کند. به هر حال تحقیق حاضر اولین مورد از نوع خود است که موفقیت یک پروژه را از دید گردشگران بررسی می کند و نگاه دست اندرکاران و طراحان مجموعه را در الویت دوم قرار داده است.

1-8-1- ساماندهی جاذبه های اکوتوریسمی آبشار شلماش شهرستان سردشت

استاد راهنما: دکتر مسعود تقوایی | دانشجو: شیرکو پسندی | مشاور: دکتر حمید رضا وارثی |

یکی از مهمترین فعالیت های انسانی در قرن ۲۱ که منجر به رشد و توسعه اقتصادی - اجتماعی ملت های مختلف گردیده است، اکوتوریسم می باشد. آبشار شلماش به عنوان مکانی اکوتوریسمی^۱ در جنوب شرقی شهرستان سردشت واقع شده است. این مکان توریستی علی رغم بازدید گسترده گردشگران، فاقد امکانات و خدمات رفاهی، امنیت اجتماعی، مشارکت در مدیریت و برنامه ریزی و همچنین بهسازی و نوسازی معابر در این منطقه، مشکلات فراوانی برای گردشگران ایجاد کرده است.^۲

البته تحقیق مورد نظر بر روی یک جاذبه طبیعی بررسی به عمل آورده در حالیکه تحقیق ما بر روی آبشار تهران مربوط به ساخت یک آبشار مصنوعی در قلب رشته کوه البرز است. که پر واضح است که شرایطی را که یک آبشار طبیعی در دراز مدت بر اقلیم منطقه خود ایجاد کرده است را ندارد. اما آنچه از تحقیق بر می آید آبشار شلماش نیز از دید گردشگران فاقد امکانات و خدمات لازم

².www. irandoc.ir

است یعنی همان مطلبی که محقق در مورد آبشار تهران به دنبال آن است و در حقیقت به دنبال نگاه گردشگر محورایانه است تا نگاهی که با نظر صرفا طراحی به مسئله پردازد . البته تاکنون نظر سنجی در مورد رضایت گردشگران از آبشار شلماش انجام نشده است.^۳

البته با تحقیقات صورت گرفته ساخت آبشارهای مصنوعی در نقاط مختلف جهان رایج است . که معمولا همراه با پارک های بزرگ و زیستگاههای حیات وحش یا نزدیک رودخانه ، دریاچه ، یا حتی بناهای شهری مشهور قرار دارند . مانند آبشار مصنوعی که در زیر پل بروکلین شهر نیویورک ساخته شده است و خود یکی از جاذبه های گردشگری به شمار می رود .

۱-۸-۲- آبشارهای انسان ساخت شهر نیویورک :

صندوق هنرهای ملی نیویورک با همکاری شهرداری نیویورک چهار آبشار را در نقاط مختلف نیویورک طراحی و اجرا کرده است . این آبشارها توسط هنرمند مشهور ((اولاف الیاسون)) اهل کپنهاگ دانمارک طراحی و اجرا گردیده است . او چهار آبشار در اسکله نیویورک ساخته است . اولی در لنگرگاه بروکلین یا پل بروکلین . دومی : بین پایه های چهارم و پنجم پل ساخته شده است . سومی در اسکله ۳۵ منهتن و چهارمی : در بخش شمالی منهتن واقع است . البته لازم به ذکر است مجموعه آبشارهای نیویورک به صورت نمایشگاه فصلی برگزار می گردد . شهردار نیویورک معتقد است آنچه باعث شده نیویورک مرکز فرهنگی جهان باشد برانگیختگی بازدید کنندگان برای تجربه ای حتی برای یکبار در عمر است .

نیویورک دروازه ورود به آمریکا است نیویورک چهار قرن چشم انداز تجاری و صنعتی آمریکا بوده است . اولاف الیاسون طراح آبشارها بیان می کند : تلاش کرده ایم ارتباطی بین طبیعت و صنعت برقرار نماییم با این طراحی ها این امکان به مردم داده خواهد شد تا دوباره با طبیعت ارتباط برقرار کنند

صندوق هنر های ملی نیویورک در حال اجرای ۲۰۰ آبشار در نقاط مختلف نیویورک است

که در داربست های آنان اجرا شده و مراحل چرخه و پمپاژ آب را پشت سر می گذارد^۴

^۳. نگارنده

^۴ . <http://www.publicartfund.org>

تصویر ۱-۱ - پل بروکلین - نیویورک - طراحی آبشار در پایه پل

ماخذ: www.nyfalls.com/nycwaterfalls.html

تصویر ۲-۲: آبشار اسکلت فلزی - حاشیه پل بروکلین - نیویورک

ماخذ: www.nyfalls.com/nycwaterfalls.html

روشل استاینر، مدیر صندوق هنر ملی شهر نیویورک معتقد است : مجموعه چهار آبشار که با طراحی الیاسون انجام شده است یکی از روش های ادغام زیبایبهای طبیعت با محیط شهری و تجاری و صنعتی است .

صندوق هنرهای ملی نیویورک با همکاری سازمان محیط زیست و سایر سازمان های دولتی اقدام به ساخت آبشارها نموده است که گروه های حامی محیط زیست⁵، شورای دفاع از منابع طبیعی⁶ و پروژه مرمت نیویورک⁷ در ساخت اینگونه پروژهها همکاری دارند .

در نظام آموزش و پرورش نیویورک سعی شده است از طریق مطالعه فرهنگ، تاریخ، علوم دریایی و محیط زیست فرهنگ سازی لازم برای حفظ محیط زیست انجام شود که این آموزش ها از طریق اردوها تابستانی و کلاس های هنری برگزار می شود . این آبشارها به دلیل اینکه لوله های انتقال آب باید همواره تمیز باشند مجهز به سیستم های رسوب گیری گردیده اند که به دلیل همین تصفیه آبی که صورت می گیرد محیط مناسبی برای زندگی آبزیان را فراهم آورده است . اصطلاحاً این یک مدل طراحی سبز است . همچنین برای تهیه انرژی مورد نیاز برای چرخش آب، آبشارهای مجهز به توربین های تولید برق هستند که وظیفه روشن نگه داشتن تجهیزات برقی و لامپ های موجود در پروژه را نیز بر عهده دارند⁸.

۱-۸-۳- همیلتون، شهر آبشارها

گونه دیگری از آبشارهای انسان ساخت در محوطه شهری، نقطه دیگری است که معروف شده است به شهر آبشارها . این شهر در گذشته معروف بوده است به شهر فولاد⁹ و همچنین معروف است به خاطر کوهستان زیبایش . اگر چه حداقل ۹۲ آبشار در محدوده این شهر وجود دارد اما برخی از آنها توسط انسان ساخته شده است مثل آبشاری که در سال ۱۹۹۹ توسط جری لاتون ساخته شده است که از همان زمان پیشنهاد شده که نام شهر همیلتون به شهر آبشارها تغییر یابد¹⁰.

⁵ .River keeper

⁶ . NRDC

⁷ NYRP

⁸ . سایت اطلاعاتی هنرهای ملی نیویورک . <http://www.publicartfund.org>

⁹ . Steel city

¹⁰ . The City of Waterfalls

شهر همیلتون در اونتاریو پایتخت آبشارهای جهان است.¹¹ این شهر در استان اونتاریو دومین استان بزرگ کانادا واقع است که بیش از یک سوم جمعیت کانادا در آن زندگی می کنند . آبشارها در نقاط مختلف شهر قرار گرفته اند .

اما برای آشنایی بیشتر با آبشارهای همیلتون باید با برخی قوانین توسعه و ساخت آنها آشنا شد که به قرار ذیل اند :

- ❖ تمامی آبشارها باید در محدوده شهری همیلتون ساخته بشوند
- ❖ حداقل ارتفاع هر آبشار باید ۳ متر باشد
- ❖ حداقل عرض هر آبشار باید ۱ متر باشد
- ❖ آب های آبشارها باید به منابع اصلی نگهدای آب مانند : کانال های انتقال آب ، مسیل ها ، جوی آب ، جلگه ها ، رودخانه ها یا سدها و مخازن نگهداری آب بازگردد
- ❖ در طراحی آبشارها باید از فاکتورهای طبیعت استفاده گردد و بسیار مصنوعی به نظر نرسند
- ❖ نوع طراحی باید به گونه ای باشد که در هنگام برخورد آب با پایه آبشار صدایی شبیه به طوفان ایجاد شود
- ❖ در طراحی باید از طرح های صخره ای نیز استفاده گردد¹²

¹¹ .The waterfall capital of the world

¹² . www.cityofwaterfalls.ca

تصویر ۱-۳- چرخه بازگشت آب آبشار - شهر همیلتون - کانادا

ماخذ: www.cityofwaterfalls.ca

به هر صورت همیلتون شهری است که به واسطه آبشارهایش مشهور شده و گردشگران زیادی را جذب کرده است. از جمله اموری که موجب رونق این شهر شده است شبیه سازی آبشارهای معروف جهان است که گردشگر با حضور در این شهر مدلی کوچک از آبشارهای معروف را خواهد دید

از تعداد ۹۲ آبشار موجود، ۵۲ آبشار در مکان های عمومی واقع شده اند مانند میادین، خیابان ها، پارک ها، موزه ها و ۲۹ آبشار در سازمان ها و شرکت ها قرار گرفته اند و ۱۱ آبشار دیگر در املاک شخصی واقع شده اند.^{۱۳}

در مجموع ۳۸۳ مورد آبشار انسان ساخت (man made) در اروپا و آمریکا و آسیا قرار دارد که به ثبت جهانی رسیده اند.

لیست کامل آنها به همراه محل قرار گیری در پیوست ارائه گردیده است.^{۱۴}

^{۱۳} <http://www.hamiltonnature.org/>

^{۱۴} www.awaymarking.com